

Kaj danes vemo o koliščarjih, kar ni bilo znano v Jalnovem času

Mineva 150 let, odkar je Karel Dežman odkril prva kolišča na Ljubljanskem barju. Ob tem jubileju so v Mestnem muzeju Ljubljana predvajali prvi del radijske igre Bobri, ki je nastala po besedilu priljubljenega romana Janeza Jalna. Sledil je pogovor z Ireno Šinkovec, kustosinjo za prazgodovino v muzeju, ki je radijsko pripoved dopolnila z znanstvenimi dognanji o koliščarjih.

✂ Neža Mrevlje

👤 Nik Erik Neubauer

Roman *Bobri* Janeza Jalna, ki velja za eno najboljših literarnih upodobitev prazgodovinskega sveta v slovenski književnosti, so v radijsko igro v režiji Jožeta Valentiča prelili že leta 2007. Ob letošnji 150. obletnici odkritij in raziskav prvih kolišč na Ljubljanskem barju Karla Dežmana so prvi del radijske igre v torek popoldne predvajali v Mestnem muzeju Ljubljana, zvečer je sledilo še predvajanje na prvem programu Radia Slovenija, kjer bo drugi in tretji del mogoče slišati še oba prihodnja torka, 2. in 9. septembra, ob 21.05. Kolektivnemu poslušanju prvega dela radijske igre je v muzeju sledil pogovor z Ireno Šinkovec, kustosinjo za prazgodovino, ki je osvetlila sodobna dognanja o koliščarjih in razlike med literarno fikcijo in arheološkimi dejstvi.

»Prvi del radijske igre, nastale po romanu *Bobri*, govori predvsem o medčloveških odnosih, kar je tema, ki nas arheologe vsekakor zelo zanima, vendar teh podatkov, ker ni pisnih virov, ne bomo nikoli imeli,« je na začetku pogovora dejala kustosinja iz Mestnega muzeja Ljubljana. Imajo pa arheologi v sodobnosti za raziskave materialnih ostalin, podprte z naravoslovnimi analizami, na voljo veliko več metod kot nekoč. Kar je močno dopolnilo poznavanje

3. in 10. septembra bodo ob 17.30 potekala brezplačna vodstva po prazgodovinskem delu stalne razstave v Mestnem muzeju Ljubljana. Na fotografiji je najstarejše leseno kolo z osjo na svetu.

Kolišča so pri nas zamrla okoli leta 1800 do 1500 pr. n. št., torej v času zgodnje bronaste dobe, kar je najverjetneje povezano s tem, da je jezero v tem času odteklo in preoblikovana pokrajina ni bila več primerno okolje za takšen način življenja.

Irena Šinkovec

kustosinja za prazgodovino
v Mestnem muzeju

načina življenja prazgodovinskih koliščarjev, pri čemer brez pisnih virov za vedno ostaja neznan njihov miselni, simbolni in religiozni svet. A kar je bilo o koliščarjih z Ljubljanskega barja znano v Jalnovih časih, je pisatelj podrobno preštudiral in tako po besedah kustosinje tedanje znanstvene izsledke v romanu, ki je izšel med drugo svetovno vojno, dosledno upošteval. To velja predvsem za opise pokrajin, udomačene živali in lov, medtem ko so predstave o življenju v vaseh na kolih nekoliko idealizirane.

Naselbine so bile na nabrežju

Kustosinja za prazgodovino je na pogovoru pojasnila, da se danes sicer uporabljata izraza koliščarji in mos-

tiščarji, vendar pa pogosteje govorimo o koliščarjih. Prvotno je bila namreč teza, da so naselbine stale sredi jezera na velikih lesenih ploščadih, kjer so bile zgrajene male koče, aktualne raziskave pa potrjujejo, da so bile vse naselbine na obrežju jezera oziroma poplavnega območja. Kar je v sodobnosti več znano od Jalnovega časa, je tudi, da so kolišča na Ljubljanskem barju obstajala nekaj tisoč let, in tako pri tem »ne gre za en kulturni fenomen, se pravi za eno ljudstvo, kot je to pravilno ugotavljal že pisatelj, temveč so se prebivalci na teh območjih menjali«. So pa tudi vmesne časovne luknje neposeljenosti območja, kar je morda povezano s podnebnimi spremembami.

Najstarejša naselbina na Ljubljanskem barju je Resnikov prekop iz okoli leta 4500 pr. n. št., kar je čas konca kamene dobe in začetek bakrene dobe, medtem ko je najmlajše doslej raziskano kolišče iz okoli leta 1800 pr. n. št., kar je začetek bronaste dobe. Na Barju je doslej potrjenih nekaj čez 40 naselbin, v južni Nemčiji in Švici pa več kot 600. »Prva velika Dežmanova izkopavanja sodijo v čas, ko so malo pred tem v Švici odkrili prva kolišča. Gre za alpski fenomen in so prazgodovinska kolišča v Franciji, Švici, južni Nemčiji, Avstriji, Italiji in Sloveniji skupinsko vpisana na

Unescov seznam svetovne dediščine. Vendar pa iz časa Dežmanovih izkopavanj nimamo zelo veliko podatkov, predvsem ni ohranjenih organskih ostankov,« je pojasnila kustosinja.

V osemdesetih letih prejšnjega stoletja so tako potekala sistematska izkopavanja na Barju, da bi fenomen kolišč bolje raziskali, kar je bil tudi že čas, ko se je arheologija pri raziskavah povezala z naravoslovnimi vedami, predvsem za analizo organskih ostankov, ki se ohranjajo zgolj v mokrem ali zamrznjenem okolju. Ob tem je Irena Šinkovec izpostavila ostanke lesa, hrane in drugih materialov, ki v suhih najdiščih propadejo. Sodobne metode analiz organskih ostankov pa tako ponujajo veliko možnosti raziskav, pri čemer je v arheologiji zdaj zelo velik poudarek na DNK-raziskavah. »Vendar za kolišča nimamo te možnosti, saj doslej še nismo odkrili nobenega grobišča oziroma posameznega odlagališča mrtvih in ne vemo, kako so svoje pokojne pokopavali.«

Horizontalno širjenje

Po dosedanjih odkritjih je znano, da so se kolišča širila horizontalno, da so bili njihovi prebivalci prvi poljedelci z udomačenimi živalmi. Ve se tudi, da so prekuhivali mleko, poznali halucinogene rastline in ločili strupene rastline od nestrupenih. Odprto vprašanje ostaja, ali je bilo Barje v tistem času enovito ali delno jezero in delno poplavna ravnica. Prav tako ostaja še nerazjasnjeno, zakaj so koliščarji odšli z Barja.

»Predvsem v primerjavi s kolišči v Nemčiji in Švici, kjer so ljudje tam živeli do železne dobe. Medtem ko so kolišča pri nas zamrla okoli 1800 do 1500 pr. n. št., torej v času zgodnje bronaste dobe, kar je najverjetneje povezano s tem, da je jezero v tem času odteklo in preoblikovana pokrajina ni bila več primerno okolje za takšen način življenja. Barje pa po odhodu koliščarjev ni bilo poseljeno vse do kolonizacije v času Marije Terezije in še takrat v zelo omejenem obsegu,« je v pogovoru v muzeju dejala kustosinja.

Pogovoru je sledil ogled prazgodovinske sobe, ki je del stalne postavitve v Mestnem muzeju Ljubljana, kjer bodo 3. in 10. septembra ob 17.30 po tem delu potekala brezplačna vodstva. ✕